Koltay András

A média tartalmi szabályozásának alkotmányossága az új magyar médiaszabályozásban

Az új magyar médiaszabályozást számos kritika érte itthon és külföldön egyaránt.* E tanulmány igyekszik az írásban közzétett azon kritikákra reflektálni, amelyek a média tartalmi szabályozásának alkotmányosságát kérdőjelezik meg, és azokra olyan válaszokat adni, amelyekből kiderül, hogy valamennyi érintett rendelkezés alkotmányossága mellett felhozhatók komoly érvek. Ugyanakkor – némely kritikussal ellentétben – egyáltalán nem veszem zokon, ha valamely olvasót nem tudok meggyőzni e lehetséges értelmezések igazáról, mert úgy vélem, a médiaszabályozásnak, azon belül pedig a sajtószabadság terjedelmének – természetesen a demokratikus, jogállami kereteken belül – többféle lehetséges útja, meghatározása létezik. A demokratikus államokban sehol nem az a kérdés, hogy a média területe szabályozás alá tartozik-e, hanem, hogy a szabályozásnak hol húzzuk meg a határait. Arra törekedtem, hogy az 1989 óta halmozódó alkotmányos gyakorlat és alkotmánybírósági esetjog fényében elemezzem az egyes vitatott rendelkezéseket; az e gyakorlatot, illetve az egyes AB-döntéseket is megkérdőjelezők álláspontjaira történő reflexió azonban már szétfeszítette volna ezen írás kereteit. Természetesen – terjedelmi okokból – számos kérdés e helyütt eleve nem volt tárgyalható, így az írás szükségszerűen csak a konkrét tartalmi előírásokra fókuszál.

Az emberi méltóság és az emberi jogok védelme (Smtv. 14. § és 16. §)

Az emberi méltóság, illetve az emberi jogok tiszteletben tartása és a sajtószabadság alapjogának ütközése a médiaszabályozás és a médiahatósági jogalkalmazás egyik legsúlyosabb, egyben legösszetettebb kérdése. A szembenálló jogok az alapjogi hierarchiában egyaránt magasan helyezkednek el, ez pedig különösen nehézzé teszi a konfliktus feloldását. Az emberi méltóság az Alkotmánybíróság (AB) értelmezésében a személyiségi jogok „anyajoga", így valamennyi más, konkrét személyiségi jognak az eredője (8/1990. [IV. 23.] AB-határozat). Az emberi méltóság kiemelkedő érték, a jog számára megközelíthetetlen és hozzáférhetetlen. Definiálni, valamennyi részelemét összefoglalni, lényegét megragadni a jog technikai értelemben nem tudja, védelmét ellenben a kimerítő meghatározás hiányában is biztosíthatja.

Az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítási szabadság „alaphatározatának" tekinthető 30/1992. (V. 26.) AB-határozatban leszögezte:

> „Az egyéni véleménynyilvánítási szabadság szubjektív joga mellett tehát az Alkotmány 61. §-ából következik a demokratikus közvélemény kialakulása feltételeinek és működése fenntartásának biztosítására irányuló állami kötelezettség. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog objektív, intézményes oldala nemcsak a sajtószabadságra, oktatási szabadságra stb. vonatkozik, hanem az intézményrendszernek arra az oldalára is, amely a véleménynyilvánítási szabadságot általánosságban a többi védett érték közé illeszti. Ezért a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos határait úgy kell meghatároznia, hogy azok a véleményt nyilvánító személy alanyi joga mellett a közvélemény kialakulásának, illetve szabad alakításának a demokrácia szempontjából nélkülözhetetlen érdekét is figyelembe vegyék."

* Lásd például a lapunk 2011. tavaszi számában közölt összeállítást – a szerk.

Az alapjog értelmezésében tehát éppúgy megjelenik az egyéni jogosultság, mint a közösség – a közvita nyíltságán és a közvélemény szabad alakításán keresztül megnyilvánuló – érdeke, és ez a kettős megalapozás érvényben maradt a későbbi határozatokban is.

A Médiatanács tevékenysége során figyelembe veszi a korábbi médiahatóság, az Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT) döntéseit, illetve az azokhoz kapcsolódó bírósági gyakorlatot. Bár csaknem 15 év ORTT-gyakorlata számos hasznos kiindulópontot szolgáltathat az új ügyek eldöntéséhez, a korábbi, különféle összetételű hatóság munkájára – elsősorban a szabályozásból „természetes módon" következő átpolitizáltsága miatt – számos hátráltató tényező nyomta rá a bélyegét, ezért nem áll rendelkezésre minden érintett területen olyan szilárd, egyértelmű jogalkalmazási gyakorlat, amely lényegében kész receptet adna a Médiatanács előtt álló ügyek eldöntéséhez.

A Médiatanács, mint a közigazgatási intézményrendszer egyik szereplője, a közjog területén működik, a közérdek védelmében léphet fel, és alkalmazhatja a vélemény- és sajtószabadság korlátjaként megjelenő, a médiatartalmakat érintő törvényi szabályokat. A médiaszabályozás európai alapmodellje két alapvető értéken nyugszik: a sajtószabadság biztosításán és a közérdek szükséges védelmén a sajtószabadsággal szemben. (A „közérdek" fogalma önmagában nem értelmezhető vagy értelmezendő, hanem az egyes konkrét rendelkezések formájában jelenik meg a szabályozásban.)

A sajtószabadság azért védett érték, mert egy demokratikus társadalom szabad sajtó nélkül nem létezhet; a közösség vitáit csak a sajtón keresztül, a sajtó közvetítésével lehet lefolytatni. Csak első látásra paradoxon, hogy éppen ezen érdek indokolja a sajtószabadság korlátozását is, hiszen a nyílt vita érdekében a sajtó bizonyos jogszabályi kötelezettségek alanya lehet. A tartalomszabályozásban található pozitív jellegű (tevőleges magatartást előíró) normák ennek megfelelően jellemzően a demokratikus közvélemény kialakulását (elsősorban a sajtó sokszínűségét) vagy a nemzeti és európai kultúra védelmét szolgálják; előbbire példa a kiegyensúlyozott tájékoztatás szabálya, utóbbira a műsorkvóták előírása. Az emberi jogok védelme a negatív kötelezettségek egyike (tehát tartózkodásra, azaz a jogsértés elkerülésére kötelez), amely – egyes pozitív kötelezettségekhez hasonlóan – a demokratikus nyilvánosság megfelelő működését védi, nem pedig az egyént. A sajtószabadság korlátjaként megjelenő szabályok legfőbb indoka ugyanis a néző/hallgató/olvasó (összefoglalóan: a közönség) érdekeinek – nekik mint a társadalom tagjainak járó – védelme.

A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény (Smtv.) által meghatározott negatív kötelezettségek a sajtón keresztül lefolytatott viták olyan alapvető „játékszabályait" állítják fel, amelyek tiszteletben tartása a vita lefolytatásának előfeltétele. A közösségnek ugyanakkor érdeke valamennyi álláspont, így az erőteljes, olykor sértő vagy zavaró vélemények megismerése is, azaz a sajtószabadságot – a nyílt vitát – az emberi jogok sérelmére hivatkozva csak megfelelően nyomós ok alapján lehet korlátozni.

Az Alkotmánybíróság a 46/2007. (VI. 27.) AB-határozatában kimondta, hogy:

> „...ha a műsorszolgáltató személyhez fűződő jogot sért, a jogsérelmet szenvedett személy dönt arról, hogy a jogsértést elkövető műsorszolgáltatóval szemben érvényesíti-e személyiségi jogait, például indít-e pert. A Médiatörvény 112. § (1) bekezdése és 136. § (1) bekezdése e bírói út mellett közigazgatási eljárást intézményesít. Az ORTT – a Médiatörvény 3. § (1) bekezdése alapján eljárva – e közigazgatási eljárásban nem az egyes jogalanyokat ért jogsérelmekről dönt. A Médiatörvény 3. § (1) bekezdése alapelvi rendelkezés. Az ORTT ennek megfelelően a közigazgatási eljárás során annak megállapítására jogosult, hogy a műsorszolgáltató az emberi jogok tiszteletben tartásával tevékenykedik-e, és az egyes műsorainak témája, jellege, nézőpontja nem sérti-e az emberi jogokban megjelenő alapvető értéket."

Az Alkotmánybíróság az önrendelkezési jog vonatkozásában e döntésében azt is kimondta, hogy:

> „...fontos tartalmi eleme – egyebek között – az egyén joga arra, hogy az igény állapotába került alanyi jogait a különböző állami szervek, így a bíróság előtt is érvényesítse. Az önrendelkezési jog azonban, mint általános cselekvési szabadsághoz való jog, a jogérvényesítéstől való tartózkodás, a nem cselekvés jogát is magában foglalja. Mivel ez a jog az egyén autonómiájának védelmére szolgál, általában mindenkinek szabadságában áll eldönteni, hogy jogai és törvényes érdekei

> védelmére nyitva álló és alkotmányosan biztosított hatósági igényérvényesítési utat igénybe veszi-e, vagy attól tartózkodik" (1/1994. [I. 7.] AB-határozat).

Az önrendelkezési jog tehát azt a jogot is magában foglalja, hogy valaki jogsérelem esetén ne vegyen igénybe bírói utat, illetve jogait más módon ne érvényesítse:

> „Ha a műsorszolgáltató személyhez fűződő jogot sért, a jogsérelmet szenvedett személy dönt arról, hogy a jogsértést elkövető műsorszolgáltatóval szemben érvényesíti személyiségi jogait."

Az Alkotmánybíróság határozatában foglaltak, a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Mttv.) hatásköri és eljárásrendi rendelkezései, valamint az általános közigazgatási jogelmélet alapján tehát megállapítható, hogy a Médiatanácsnak általában véve lehetősége van az Smtv. 14. §-ában foglalt rendelkezés betartásának ellenőrzésére, azonban ezen eljárások során az alapjogi sérelem bekövetkeztét csak azt mintegy „alanytalanná téve" ítélheti meg. A Médiatanács nem lehet az egyéni önrendelkezési jogot korlátozó testület, és főszabályként nem léphet fel mások – egyéni – jogainak védelmében, függetlenül attól, hogy az érintett maga fellépett-e avagy sem azok érdekében más, rendelkezésére álló fórumokon. A Médiatanácsnak az ilyen ügyek eldöntése során tekintettel kell lennie az egyéb (büntető- vagy polgári bírósági) eljárások megindításának lehetőségére is, annyiban, amennyiben saját hatáskörét el kell határolnia azokétól. A Médiatanács tehát nem egyéni alapjogokat hivatott érvényesíteni, hanem az absztrakt közérdeket; azt, hogy a média működése az alkotmányos keretek között maradjon.

A büntetőjog elsődleges célja az állam büntetőhatalmával elrettenteni polgárait a bűncselekmények jövőbeni elkövetésétől, míg a polgári jog célja jogsérelem esetén a sérelmet szenvedett jogalany számára megfelelő orvoslást (például kártérítést) nyújtani – ez indokolja például a személyiség védelmére irányuló eljárások párhuzamos megtartását. Ugyanakkor az egyént védő harmadik (médiahatósági) eljárás lehetőségének megteremtése mellett nem hozhatók fel hasonló erejű érvek. A médiaszabályozás ugyanis elsősorban nem a médiában megtámadott egyént, hanem a közönséget védi. A közönséget sem a számára felháborító, őt zavaró, sértő tartalmaktól óvja, hanem biztosítani kívánja számára a demokratikus tájékoztatáshoz szükséges, alapvető „játékszabályoknak" megfelelően működő sajtót.

Ennek értelmében a médiaszabályozásban előírt normák, illetve a médiahatóság azok betartását felügyelő eljárása alkotmányosan indokolható, és összeférhet a jogrendszer más területeivel, de megítélésünk szerint csak akkor, ha a médiahatóság eljárására vonatkozó jogszabály egzakt, világos hatásköri rendelkezéseket tartalmaz.

Fontos kiemelni, hogy az emberi méltóság védelme a médiaszabályozásban nem egzakt módon kategorizálható tényállások esetén képzelhető el. Ennek megfelelően megítélésünk szerint a Médiatanács által akkor állapítható meg az emberi méltóság alapvető értékének megsértése, ha a sérelem már eléri a közérdekű igényérvényesítés – a demokratikus nyilvánosság veszélyeztetésének – „küszöbét"; például, ha egy műsorszám azt sugallja, hogy az emberi személyiségnek nincsen érinthetetlen tartománya, az emberi méltóság anyagi érdekből nyilvánossá, bárki számára hozzáférhetővé tehető (lásd a 748/2008. [IV. 29.] ORTT-határozatot). Különösen – de nem kizárólagosan – ilyen esetnek tekinthető a kiszolgáltatott, magatehetetlen, megalázó helyzetben lévők – például balesetek, bűncselekmények áldozatainak – explicit, felismerhető ábrázolása (esetükben az egyéni jogérvényesítés is eleve korlátozott, az ilyen helyzetben lévők bemutatása pedig a társadalmi együttélés szabályait is sérti) vagy a kiskorúak emberi méltóságot sértő bemutatása (az egyéni jogérvényesítés esetükben is korlátozott, a kiskorúak megfelelő személyiségfejlődése pedig szintén közös társadalmi érdek, az ezt veszélyeztető tartalmakkal szemben indokolható a fellépés). Az effélé jogsértések a társadalmi együttélés, az európai civilizáció egyik általánosan elfogadott alapját – az embernek korlátozhatatlan és egyenlő méltósággal rendelkező lényként való elismerését – támadják, illetve rombolják; itt a közérdekből való fellépés nem tekinthető aránytalannak.

Fontos újdonság az Smtv.-ben (14. § (1) bek.), hogy a Médiatanács a jövőben a műsorszámok készítése során történt méltóságsértések esetében is eljárhat. Az erre irányuló korábbi ORTT-határozatokat a bíróság a felülvizsgálat során rendszerint megsemmisítette. A testület a 113/2002. (I. 10.) számú határozatában a „Bár" című műsorszám szereplőivel kötött magánjogi szerződések tartalmát kifogásolta, amelyek – álláspontja szerint – a résztvevők alapvető és személyhez fűződő jogait sértették. A jogerős bírósági ítélet (Fővárosi Ítélőtábla 4.Kf.27.307/2005/4.)

kimondta, hogy a műsorszolgáltató és a szereplők között létrejött szerződések tartalmának vizsgálatára a hatóság nem jogosult. Szintén a műsorszolgáltató műsorkészítési gyakorlatának sérelmes volta miatt állapította meg az ORTT a rádiózásról és a televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (Rttv.) 3. § (2) bekezdésének sérelmét a 697/2005. (IV. 20.) számú határozatában, amely döntésében a „Mónika-show" című műsorszámmal kapcsolatos szerződések tartalma miatt szankcionálta a műsorszolgáltatót. A bíróság azonban azt az álláspontot erősítette meg (Fővárosi Ítélőtábla 4.Kf.27.298/2006/7.), amely szerint az Rttv. alapján nem vizsgálható sem a műsorkészítés folyamata, sem a műsorszám utóélete; a hatóság kizárólag a műsorszámban látottak és elhangzottak alapján állapíthatja meg az emberi jogok sérelmét.

Tekintettel arra, hogy az Smtv. kifejezetten előírja a Médiatanács számára azt, hogy a műsorkészítés során elkövetett méltóságsértések esetében is eljárjon, a jövőben a korábbi bírósági gyakorlat megváltozása várható. Azon műsorszámok esetében, amelyek szereplőit szerződésben – beleegyezésükkel, de kétséges körülmények között – „megfosztják" a későbbi jogérvényesítés, jogorvoslat lehetőségétől vagy amelyeknél – szintén szerződésben – kizárják az elkészített felvétel közlésének megakadályozását (még akkor is, ha a közzététel egyértelműen sérelmes a szerződő félre nézve, és a közzétételhez történt hozzájárulás visszavonása nem okozna a médiaszolgáltató számára aránytalan sérelmet), megnyílik a hatósági eljárás lehetősége. (Megjegyzendő, hogy a közzétételhez történt hozzájárulás visszavonása tekintetében elsősorban az Smtv. 15. §-át kell majd alkalmazni.)

Szintén fontos újdonság, hogy az Smtv. 14. § (2) bekezdése a kiszolgáltatott, megalázó helyzetben lévőket kifejezetten is védelemben részesíti, így a korábbi ORTT-gyakorlat e tekintetben kodifikálásra került.

Az alkotmányos rend tiszteletben tartásának követelménye (Smtv. 16. §)

A 46/2007. (VI. 27.) AB-határozat szerint az alkotmányos rend tiszteletben tartásának kötelezettsége a médiaszabályozásban alkotmányosan előírható. A testület ennek megfelelően alkotmányosnak találta az Rttv. 3. § (2) bekezdésében található, az új törvényben szereplővel szó szerint megegyező rendelkezést. Az alkotmányos rend nem meghatározatlan „gumifogalom", hanem a médiaszabályozásban külön nem definiált, a jogrendszerben azonban egyértelműen azonosítható tartalommal bíró jogi kategória:

> „Az alkotmányos intézmények feladata az Alkotmányban kialakított rend, vagyis az alkotmányos jogok tiszteletén alapuló parlamentáris demokrácia megőrzése és biztosítása. [...] A műsorszolgáltatónak, mint minden jogalanynak tiszteletben kell tartania az alkotmányos rendet, ezt a kötelezettségét nevesíti a Médiatörvény alapelvi rendelkezése. Erre az alapelvi rendelkezésre alapozva a Médiahatóság a Médiatörvény 112. § [...] alapján, törvénysértés esetén szankciót állapíthat meg, amennyiben azt rendkívüli körülmények indokolják. Ilyen volna például, ha a műsorszolgáltató folyamatosan az alkotmányos rend alapját alkotó egyenlő emberi méltóságot semmibe vevő ideológiát hirdetve tevékenykedne. A Médiatörvény emberi jogok tiszteletben tartására vonatkozó szabályára tekintettel a Médiatörvény vonatkozó bekezdése alapján alkalmazott joghátrányoknak ilyen különleges esetben fontos szerepe lehet az alkotmányos alapstruktúrát tiszteletben nem tartó műsorszolgáltatók elleni fellépés során."

A magánélet megsértésének tilalma (Smtv. 18. §)

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatában az utóbbi időben nagy jelentőségűek a magánszféra megsértése miatti eljárások, amelyek elsősorban a bulvármédia tolakodását igyekeztek megakadályozni (lásd például a Von Hannover v. Germany ügyet, ahol a strasbourgi bíróság a magánélet védelmének széles értelmezése mellett foglalt állást). Amíg az emberi méltóságot, az alkotmányos rendet védő, illetve a gyűlölködést tiltó rendelkezéseket az Rttv. is tartalmazta, addig a magánszféra védelmének megteremtése újdonság. Ezen szabály esetében is ki kell emelni, hogy a jogalkalmazás nem irányulhat az egyéni jogok védelmére: a magánszféra megvédése a média-

szabályozásban akkor képzelhető el, amikor a jogsértés szintje szükségessé teszi a közérdekből történő fellépést, azért, mert a demokratikus nyilvánosság alapvető szabályát sérti meg az adott médiatartalom-szolgáltató, amivel a nyilvánosság megfelelő működését sodorja veszélybe. A magánélet esetében ugyanazon látszólagos paradoxonnal találkozunk (nevesített egyéni jogok közérdekű érvényesítése), de valójában nem erről van szó: a cél mindenkor a nyilvánosság védelme, az egyéni jogérvényesítés érintetlenül hagyásával.

A gyűlöletbeszéd tilalma (Smtv. 17. §)

A gyűlölködés tiltására vonatkozó Rttv.-beli rendelkezések alkotmányossági vizsgálatát 2007-ben végezte el az Alkotmánybíróság (1006/B/2001. AB-határozat). A döntés alkotmányosnak ítélte a szabályozást, és leszögezte, hogy a médiahatóság fellépésének lehetősége – amely a megsértett közösség vagy egyén akaratától független – nem korlátozza az önrendelkezési jogot, és nem helyettesíti az alanyi jogok jogosultjainak igényérvényesítését.

Az alkotmányosság vizsgálatakor felmerült az a kérdés is, hogy mi indokolja a büntetőjogi jogszabályokhoz képest jóval alacsonyabb korlátozhatósági mérce meghatározását? Az Smtv. 17. §-a az Rttv.-hez sok tekintetben hasonló szabályt alkot, így eszerint: „a médiatartalom nem lehet alkalmas valamely nemzet, közösség, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbség vagy bármely többség, továbbá valamely egyház vagy vallási csoport elleni gyűlölet keltésére", illetve „nem lehet alkalmas" ezek „kirekesztésére".

Az AB említett döntése leszögezi, hogy:

> „...a különböző jogágakban az egymást kiegészítő, egyes alapjogok tekintetében párhuzamosan fennálló jogvédelmi eszközök, az akár párhuzamosan is lefolytatható különböző eljárások lehetősége nem sérti, sőt szükségtelenül nem is korlátozza az alkotmányos véleménynyilvánítási és sajtószabadságot."

Ennek megfelelően a büntetőjog rendszerén kívül, a médiaszabályozásban is alkotmányosan előírható a gyűlöletbeszéddel szembeni fellépés.

Ugyanakkor a Büntető Törvénykönyv – nem kifejezetten a médiára vonatkozó szabálya – alapján a gyűlöletbeszéd miatti büntethetőséghez nem elég a közösség megsértése vagy a gyűlöletkeltésre vagy megsértésre való alkalmasság, hanem „gyűlöletre uszítás" kell, ami egyértelműen súlyosabb magatartás (269. §). Az Alkotmánybíróság e különbség alkotmányosságát részben a büntetőjog és a médiajog szankciórendszerének megkülönböztetése alapján állapította meg, hiszen a szankciók a médiaszabályozás területén enyhébbek. Ami az általános véleményszabadság védelmi körébe még beletartozik (gyűlöletkeltés vagy kirekesztés egy közösség ellen), az a sajtószabadság által már nem védett. A határozat szerint:

> „A büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben a végső eszköz. Ez azt jelenti, hogy amennyiben valamely, társadalmilag káros magatartás – jelen esetben a gyűlöletre uszítás, gyűlöletkeltés – vonatkozásában a büntetőjogi felelősség sem eltúlzott, nem alkotmányellenes, úgy az adott magatartásra vonatkozó, esetlegesen más jogágakban megfogalmazott enyhébb tilalmak sem lehetnek azok."

A különbségtétel másik indokaként a határozat az elektronikus média jelentős véleményformáló erejét említi, visszautalva az 1/2007. (I. 18.) AB-határozatra:

> „...általánosan elfogadott, hogy a rádiós és televíziós műsorszolgáltatás véleményformáló hatása és a mozgóképek, hangok, élő tudósítások meggyőző ereje sokszorosa az egyéb információs társadalmi szolgáltatások gondolkodásra ható erejének."

A határozat e gondolatot tovább fűzve kimondja, hogy:

> „...a média tehát alapvető jelentőségű a véleménypluralizmus megjelenítésében, a közösségi viták lefolytatásának egyik legfontosabb színtere, ezzel egyidejűleg azonban azt is tekintetbe kell venni, hogy a személyeket, egyes társadalmi csoportokat (a kisebbségeket vagy adott esetben a többséget) sértő, kirekesztésre, diszkriminációra irányuló műsorszolgáltatásnak ugyanilyen súlyú negatív, beláthatatlanul káros hatása is lehet."

A gyűlöletkeltés, illetve a közösségek megsértésének médiaszabályozásbeli tilalma ezek alapján alkotmányosan elfogadható. Az Alkotmánybíróság döntésében arra is rámutatott, hogy:

> „...a Médiatv. támadott bekezdése nem azt jelenti, hogy a rádió- és a televízió-műsorokban ne lenne helye vitának, kritikának, ne jelenhetne meg a társadalmat jellemző véleménypluralizmus. A rendelkezés célja annak a megakadályozása, hogy a rádió és a televízió a sértő, faji alapon elítélő, kirekesztésre, diszkriminációra felhívó gyűlölködők »hangerősítője« legyen."

A tényállás pontos meghatározottságának hiányára hivatkozó érvvel szemben pedig a testület úgy vélte, hogy

> „...önmagában az a tény, hogy a szabályozás mérlegelési lehetőséget biztosít a jogalkalmazónak annak megítélése tekintetében, hogy valamely magatartás alkalmas-e a gyűlöletkeltésre, nem vezet arra, hogy az előírásnak az Alkotmány 8. § (2) bekezdésébe, illetve a 60. § (1)–(2) bekezdésébe vagy a 61. § (1)–(2) bekezdésébe ütközése megállapítható lenne."

Nem szabad elfelejtkezni arról, hogy az Alkotmánybíróság döntése kizárólag a televíziós és a rádiós médiaszolgáltatásokra vonatkozó korlátozást bírálta el. Az Smtv. és az Mttv. e szabályai ugyanakkor valamennyi médiatartalom-szolgáltatóra nézve kötelezőek. Igazolható-e alkotmányosan ez az általános tiltás? Amit az Alkotmánybíróság a média véleményformáló erejéről mondott – ha elfogadjuk –, kiterjeszthető lehet a televízión és a rádión kívüli egyéb médiatartalmakra is. A médiafogyasztási szokások az egyes társadalmi rétegek, eltérő korosztályok tekintetében eltérnek, így valamennyi médiumra igaz, hogy meghatározó jelentőségű saját közönsége vagy annak egy része tekintetében (van, aki csak az internetről tájékozódik, más inkább nyomtatott lapot olvas, megint más elsősorban televíziót néz). Egy országos napilap szélesebb közönséget ér el, mint egy helyi rádió, a véleményformáló erő elsősorban nem a médium jellegétől, hanem az általa ténylegesen elért közönségtől függ, tehát indokolatlan pusztán a tartalom terjesztési módja alapján differenciálni a szabályozásban. Ugyanakkor a médiahatóság jogalkalmazási gyakorlatában, az esetleges szankciók kiszabása során a ténylegesen elért közönség számára tekintettel lehet és kell is lenni. E ponton érdemes rögzíteni, hogy a „médiahatás" elméletét önmagában nem tartom alkalmasnak a szabályozás megalapozására, annak elsődleges indoka jóval inkább a demokratikus nyilvánosság működőképességének fenntartása. Az új szabályozás azért állapít meg – differenciált – kötelezettségeket a médiapiac valamennyi szereplőjére (a médiaszolgáltatásokra és a sajtótermékekre) nézve, mert ez által kívánja védeni a sajtón és a médián keresztül lefolytatott „köztanácskozásokat", közösségi vitákat. A szabályozás logikája alapján „működőképes" (értsd: érdemi vitára alkalmas, mások jogait és szabadságát tiszteletben tartó) közösségi fórum csak bizonyos minimumszabályok betartása révén válhat a sajtóból.

A TASZ alkotmánybírósági beadványa (TASZ, 2011) idézi ugyan az AB egyik alapvető tézisét a véleményszabadsággal kapcsolatban [„...a szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi" – 30/1992. (V. 26.) AB-határozat], de arról nem tesz említést, hogy a véleményszabadság „külső korlátai" – így a gyűlöletbeszéddel szembeni fellépés is – nem a vélemény tartalma alapján korlátoznak, hanem mások alapvető jogait védik, esetleg más alkotmányos értéket védenek, és így szükséges esetben és arányos mértékben alkotmányosak lehetnek.

Nem értünk egyet azon kritikával, amely szerint az új szabályozás kiterjesztette volna a védett közösségek körét (TASZ, 2011; Polyák & Majtényi, 2011). Az Rttv. 3. § (3) bekezdése 1996 óta védte valamennyi kisebbséget és „bármely

többséget" a megsértéstől és a kirekesztéstől, és csak az Rttv. 3. § (2) bekezdésében foglalt gyűlöletkeltés alkalmazási köre volt szűkebb. Ez a megkülönböztetés indokolhatatlan: ha a „kirekesztés" tilalmát alkotmányos korlátnak fogadjuk el, akkor miért védene a szabályozás az enyhébb sérelemmel – a kirekesztéssel – szemben több közösséget, mint a súlyosabbal – a gyűlöletkeltéssel – szemben?

Azzal a kritikával sem értünk egyet, amely szerint a „bármely többség" fogalma tisztázatlan, és a többségi közösségek ilyetén való védelme egyébként sem indokolt (TASZ, 2011; Bayer, 2011). Egyrészt, ha a „többség" fogalma nem világos, akkor szükségszerűen a „kisebbség" fogalma sem lehet az (hiszen ezeket egymáshoz képest kell meghatározni), másrészt a jogalkalmazás minden további nélkül képes e fogalmak értelmezésére. Ugyan megállapítható, hogy általában véve a kisebbségek gyakrabban szorulhatnak védelemre, de a gyűlöletbeszéddel szemben a többségi közösségek is védelmet érdemelnek. Gyakran merül fel a szakirodalomban az érv, amely szerint a védelmet csak a társadalomban kisebbségben lévő csoportoknak szükséges megadni, elvégre a többség mindig „biztonságban van", a többségi közösséget a kisebbségek nem veszélyeztethetik (lásd például Hanák, 2009). Ezzel több okból sem értünk egyet. Egyrészt egy többségi közösség a kisebbségekhez hasonlóan értéket, mégpedig bizonyos körülmények között védendő értéket képvisel, tagjai ugyanazzal az emberi méltósággal rendelkeznek, mint egy kisebbség tagjai, az ugyanúgy megsérthető (akár saját tagjai által is: a magyar nemzetet egy magyar is szapulhatja). A sérelem – amely nem feltétlenül jelent fizikai fenyegetettséget, és látható eredménye sem mindig lesz – tehát ugyanúgy bekövetkezhet. Másrészt a többségi közösség tagja egy adott élethelyzetben könnyedén válhat kisebbséggé (egy településen, egy köztéren, egy vitában), amikor kiszolgáltatottsága is megnőhet. Harmadrészt pedig a többség esetleges védelme egyáltalán nem csökkenti a kisebbségek védelmének intenzitását, tehát amit a többségnek adunk, azt nem a kisebbségtől vesszük el e tekintetben.[1]

Az Smtv. 17. §-a azt a következetlenséget is rendezte, amely szerint az Rttv. 3. § (2) bekezdése a gyűlöletkeltésre való *alkalmasságot*, míg a (3) bekezdés a megsértésre és a kirekesztésre való *irányultságot* tiltotta. Az előbbi esetben tehát a közzététel lehetséges hatása, az utóbbi esetben annak szándéka alapján korlátozott. A demokratikus nyilvánosság védelme azonban csak az előbbi megközelítés alapján indokolhatja a korlátozást, azaz a közlő – a médiahatóság által egyébként legtöbbször felderíthetetlen – szándékától függetlenül állíthat fel tilalmat.

(Végezetül említést érdemel, hogy az Smtv. 17. § (2) bekezdéséből az Európai Bizottság és a magyar kormányzat tárgyalásainak eredményeképpen kikerült a közösségek „nyílt vagy burkolt megsértésének" tilalmára vonatkozó szabály. A bizottság a szabály tartalmát és nem tárgyi hatályát vitatta. A magunk részéről e módosítással egyet tudunk érteni, mégis feltűnő, hogy itt egy olyan szabály módosítását kérte a bizottság, amelyet a 2004-es EU-csatlakozásunk előtt egyszer már jóváhagyott.)

A közerkölcs megsértése (Smtv. 4. § (3) bek.)

A közerkölcs megsértése miatt nem szankcionálhatók az egyes médiatartalom-szolgáltatók. Bár az Smtv. valóban átveszi a sajtóról szóló 1986. évi II. törvény (Stv.) deklaratív jellegű rendelkezéseit [Smtv. 4. § (3): „A sajtószabadság gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, nem sértheti a közerkölcsöt, valamint nem járhat mások személyhez fűződő jogainak sérelmével"], a Médiatanács Mttv.-ben meghatározott hatáskörei között nem találjuk meg az e rendelkezés felügyeletére vonatkozó hatáskört. Az Mttv. 182. § c) pontja a Médiatanács feladatává teszi az Smtv. 13–20. §-ban foglalt követelmények betartását, a 4. §-ról nem esik szó. Márpedig egy közigazgatási szerv kizárólag törvényben meghatározott hatásköröket gyakorolhat, azokat nem bővítheti önkényesen. Ez a fajta hatáskör-kiterjesztés egyértelműen alkotmányellenes volna, a hatáskör hiányában hozott döntés a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) szerint semmisségi ok.

1 Bayer Judit azt írja (2011: 14), hogy a többség „kirekesztése fogalmilag is lehetetlen" – ezzel nem tudunk egyetérteni, hiszen a világtörténelem – éppenséggel a 20. századi magyar történelem is – bőven szolgáltatott példát arra, amikor egy kisebbség uralkodott a többség vagy a többségi közösségek felett. Azt sem értjük, hogy a gyűlöletkeltés miért „nyilvánvalóan csak a kisebbséggel szemben használható fel" (uo.). Ennek alapján a Btk. 269. §-ában szereplő közösség elleni izgatás – számos alkotmányossági vizsgálaton átesett – tényállásának alkotmányossága is megkérdőjeleződhetne, hiszen az is védi a többségi közösségeket (is). A Bayer által felhozott példa éppen találó: a Tilos Rádióban 2003 karácsonyán hangzott el a „legszívesebben kiirtanám az összes keresztényt" mondat, más súlyos megjegyzések mellett. Ez egyértelműen jogsértőnek minősült az Rttv. alapján, és egyébiránt többségi közösséget sértett. Csak azt nem értjük, hogyan tekintheti ezt Bayer egyszerűen „ízléstelen viccelődésnek". Ennél kevésé súlyos mondatok miatt is járványként szokott terjedni felénk a szélsőségektől való rettegés.

Az Smtv. 4. § (3) bekezdése alapján – a pontos jogi kötelezettség konkretizálása hiányában – médiahatósági eljárás egyébként sem indulhatna, mert a közerkölcs olyan általános kategória, amely csak konkrét tényállásokban jelenhet meg a hatósági felügyelet keretében számon kérhető módon. Ilyen erkölcsvédelmi szabályok például az Mttv. 9–11. §-ában található, a kiskorúak védelmét szolgáló szabályok, amelyek elsősorban az erőszakos és pornográf műsorszámok vonatkozásában fogalmaznak meg kötelezettségeket; ezek alapján természetszerűleg lehetséges a hatósági eljárás, de nem az Smtv. 4. §-ára hivatkozva.

A 20/1997. (III. 19.) AB-határozat foglalkozott az Stv. közerkölcsöt védő szabályával. Az Stv. 1989-es módosításakor ugyanis hatályban maradt a rendelkezés, amely alapján ügyészi indítványra a bíróság megtilthatta, illetve azonnal felfüggeszthette a sajtótermék vagy egyéb irat nyilvános közlését, amennyiben a fent idézett szakaszba ütközött. Az előzetes korlátozásra lehetőséget adó szabály tehát a közerkölcs védelmében is alkalmazható volt. Az Alkotmánybírósághoz beérkezett indítvány szerint az előzetes vizsgálat lehetősége, illetve az ügyész azon joga, hogy az egyébként kizárólag személyesen gyakorolható, személyhez fűződő jogok sérelme esetén a sértett beleegyezése nélkül is fellépjen, sérti a sajtószabadságot, továbbá azon joga, hogy a közerkölcsöt sértő közléseket tilthasson meg, amelyek a Btk. által nem tiltottak, valamint a bűncselekmény elkövetésének gyanúja miatti közlési tilalom felállítása azelőtt, hogy annak elkövetését a bíróság jogerősen megállapította volna, mind-mind sérti a sajtó szabadságát, illetve a perbeli önrendelkezéshez való jogot. Ezekre hivatkozva kérte az indítványozó az alkotmányellenesség megállapítását.

Az Alkotmánybíróság határozatával megsemmisítette az előzetes korlátozásra vonatkozó, vitatott rendelkezés egészét (nem érintve a közerkölcs védelmét előíró szabályt), de csupán jogtechnikai okokból, mivel alkotmányellenességet csak az ügyész – mások személyhez fűződő jogainak sérelmére és magánvádas bűncselekmény megvalósulására való hivatkozással, az érintettek akaratától független – indítványozási jogában fedezett fel. A bírák az indokolás elején idézik a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, illetve az Emberi Jogok Európai Egyezményét, amelyek lehetővé teszik a véleményszabadság korlátozását a közerkölcs védelmében, majd elutasítják a korlátozás alkotmányellenes voltát:

> „A 21/1996. (V. 17.) AB határozat már megállapította, hogy: »Az Alkotmánybíróság nem vizsgálja felül a jogban érvényesített közerkölcs tartalmát. Amint a közérdek meghatározását is alapvetően átengedte a demokratikus törvényhozásnak […], a közrendet és benne az erkölcsöket is a képviselőknek van joguk érvényesíteni, amíg valamely más okból az Alkotmány határaiba nem ütköznek« […]. Mivel a közerkölcs fogalmát és tartalmát a vizsgált összefüggésben jogszabály nem határozza meg, ezért annak megállapítása a jogalkalmazás körébe tartozik. A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának a BH1992.454. számú eseti döntése tartalmazza a sajtótermék nyilvános közlésének megtiltása iránti kérelem elbírálásánál irányadó szempontokat. A Legfelsőbb Bíróság e döntésében többek között megállapította, hogy a közerkölcs fogalmába azok a magatartási szabályok sorolhatók, amelyeket a társadalom általánosan elfogad. A sajtótermék közerkölcsbe ütközését akkor lehet megállapítani, ha ez a jellege a közfelfogás szerint egyértelmű és vitathatatlan. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az Stv.-nek a közerkölcs sérelmével összefüggő korlátozó rendelkezése nem minősíthető szükségtelennek és aránytalan mértékűnek."[2]

Mivel az alkotmányellenesnek talált rendelkezés egy bekezdésben szerepelt a többivel, a bíróság az egészet megsemmisítette, a jogalkotó pedig később nem pótolta a megsemmisített szabályokat. Érdemes megvizsgálni a határozathoz csatolt különvélemények egyikét is: Lábady Tamás és Sólyom László alkotmányellenesnek találta az ügyész – a közerkölcs sérelmére való hivatkozással gyakorolható – felfüggesztési jogát is (amely persze végül szintén kikerült a törvényből). Álláspontjuk szerint:

> „...a közerkölcs – mint olyan elvont érték, amely mögött a legkevésbé állapítható meg egyes egyéni alapjogok sérelme – a véleményszabadság korlátozására alkotmányos mércével mérve a legkevésbé alkalmas javak csoportjába tartozik."[3]

2 20/1997. (III. 19.) AB-határozat, III./3. pont.

3 Uo. különvélemény, 1. pont.

A bírák utalnak a 30/1992. (VI. 10.) AB-határozat indokolására, amelyben a „köznyugalom" védelme elvont veszélyeztetés esetén nem indokolta a véleményszabadság korlátozását; ők ennek analógiájára a közerkölcs védelmét sem találták eléggé nyomós indoknak az előzetes ügyészi korlátozás megengedésére. Ugyanakkor ez a különvélemény szerzői szerint sem jelenti azt, hogy a közerkölcs semmiképpen nem lehet a sajtó-, illetve véleményszabadság korlátja. A többségi indokolás és a két különvélemény azt a kérdést, hogy vajon hivatkozhat-e egyáltalán az Stv. a közerkölcsre, *fel sem teszi*. Sólyom László azt írja erről, hogy „feltételezhetően hallgatólagos egyetértés volt abban, hogy (megfelelő eljárásban) a közerkölcs korlátozhatja a sajtószabadságot" (Sólyom 2001: 484). Máshol pedig úgy nyilatkozott, hogy:

> „Túlzónak érzem azt a kritikát, amely szerint az erkölcsösség kérdésében ítélni visszatérést jelent a felvilágosodás előtti korokba. […] A közerkölcs olyan elvont érték, amely mögött a legkevésbé állapítható meg egyes egyéni alapjogok sérelme, ezért a legkevésbé szolgálhat korlátozás alapjául. Ugyanakkor […] az emberi jogi konvenciók mind megengedik a jogok korlátozását a közerkölcs védelmében, ha »demokratikus társadalomban szükséges«" (in Tóth, 1997: 41).

A médiarendszer és a tájékoztatás feladata (Smtv. 10. §)

A törvény szerint:

> „...mindenkinek joga van arra, hogy megfelelően tájékoztassák a helyi, az országos és az európai közélet ügyeiről, valamint a Magyar Köztársaság polgárai és a magyar nemzet tagjai számára jelentőséggel bíró eseményekről. A médiarendszer egészének feladata a hiteles, gyors, pontos tájékoztatás ezen ügyekről és eseményekről."

A rendelkezés második mondata eltérő szövegezéssel eredetileg a 13. §-ban szerepelt. Az Európai Bizottsággal folytatott tárgyalások eredményeképpen az új szöveg mindenki számára nyilvánvalóvá tette azt, hogy a tájékoztatási kötelezettség előírása nem keletkeztet konkrét kötelezettséget az egyes médiatartalom-szolgáltatókra. Az Smtv. 13. §-ában szereplő korábbi szöveg még nem a „médiarendszer egészéről", hanem „a médiatartalom-szolgáltatók összességének" feladatáról szólt, ezzel szinte megismételve az Stv. 2. § (1) bekezdésének tartalmát. A rendelkezés sem az 1986-os törvényben, sem az Smtv.-ben nem jelentette azt, hogy mindenkinek, így például a tematikus médiaszolgáltatásoknak is kötelező az általános tájékoztatás, ez pusztán – új, jelenleg hatályos formájában is – egy deklaratív, a média közérdekű feladatát megállapító szabály. A tájékoztatási kötelezettség – a mindenkit megillető tájékozódáshoz való jogból eredően – a médiapiac egészétől megkövetelt kötelezettség. E szabály önmagában véve nem telepít konkrét kötelezettséget az egyes médiatartalom-szolgáltatóra, hanem egy általános médiajogi alapelvet rögzít. A konkrét tájékoztatási kötelezettség előírása csak bizonyos médiaszolgáltatók esetében indokolt, és a kérdést a médiatörvény keretei között kell rendezni, ahogyan jelenleg is történik (a közszolgálati, illetve a jelentős befolyásoló erejű médiaszolgáltatások esetében, lásd Mttv. 38. § (1) bek. és 83. § (1) bek. m) pont).

Annak ellenére, hogy e szabály nem telepít kötelezettséget egyetlen médiumra sem, általában véve vitatjuk azon megközelítést, amely szerint „a sajtószabadság fogalmával nem összeegyeztethető, hogy az állam feladatot írjon elő a (magánkézben lévő) sajtó számára" (Bayer, 2011: 14). Ha a „sajtó" alatt itt a sajtótermékeket értjük, „feladat" alatt pedig a tartalmat közvetlenül érintő, tevőleges magatartásra kötelezést, akkor már elfogadható ezen állítás. De ennél tágabb értelemben aligha: a törvények szabályokat, kötelezettségeket is megállapítanak, ezek betartása a sajtó „feladata" (nem csupán a negatív jellegű tartalmi előírásokra, hanem például a koncentrációkorlátozásra is gondolunk).

A kiegyensúlyozott tájékoztatás szabálya (Smtv. 13. § és Mttv. 12. §)

A kiegyensúlyozott tájékoztatás előírása a sajtó közérdekű feladatainak felismeréséből fakad. A szabály alapján a közösséget érintő ügyekről szóló tájékoztatásnak, híradásnak meg kell jelenítenie a szembenálló nézeteket. Egy adott kérdéssel összefüggésben megfogalmazott releváns álláspontokat kell a közönség számára összegyűjteni és bemutatni, ezzel lehetővé téve, hogy megalapozott döntést hozhasson a vitatott kérdésben, így szolgálva a demokrácia eszméjét. A kiegyensúlyozottság specifikus előírás a pluralizmushoz képest: általában csak a tájékoztató műsorokban (de nem feltétlenül kizárólag a hírműsorokban) érvényesülő kötelezettség. A műfaji sajátosságokat figyelembe kell venni, és ezek alapján bizonyos műsorszámoktól (például a politikai kabarétól) nem feltétlenül lehet elvárni a hírműsorokhoz hasonló kiegyensúlyozottságot.

A kiegyensúlyozott tájékoztatás szabálya nyilvánvalóan csak a médiaetika és a szakmai előírások segítségével alkalmazható, az adott helyzet körülményeinek függvényében. Nem jelenthet másodpercre pontosan kiszámított egyenlőséget az egyes vélemények bemutatásakor, bár a magyar médiahatóság főként a megjelenés időtartamát veszi figyelembe a kiegyensúlyozottság megállapításakor. A jog eszközeivel ugyanis nem mérhető pontosan a riportalanyokkal szemben tanúsított egyenlő, elfogulatlan bánásmód, sem a kérdéseket feltevő riporter hangszíne vagy gesztikulációja. *Minden* szembenálló nézet bemutatására értelemszerűen nem mindig van lehetőség, a szerkesztés során olykor választani kell a releváns, és szükséges súllyal, a kellő arányban képviselt nézetek között (ez azonban nem jelentheti mindenkor kizárólag az „uralkodó" nézetek bemutatását). Az egyes nézeteknek, és nem azok képviselőinek kell megjelenniük: az adott helyzetben a szerkesztő választhat valamely nézet több képviselője közül, de indokolt esetben (például az ellentétes oldalról érkező riportalany hiányában) akár maga a riporter vagy az újságíró is elvégezheti a kiegyensúlyozás feladatát, az eltérő álláspont megjelenítését. A kiegyensúlyozott tájékoztatásnak nem feltétlenül kell minden egyes műsorszámban megvalósulnia, ez jelentősen megnehezítené például a tájékoztató jellegű magazinműsorok készítését. Bizonyos esetekben elégséges, ha a – több részből álló vagy rendszeresen jelentkező műsorszámok esetében – műsorsorozat egészében vagy akár az adott csatornán található műsorfolyam egészében valósul csak meg a kiegyensúlyozott tájékoztatás.

Egyes nézetek szerint a kiegyensúlyozottság jelenlegi, általános előírását a közeli jövőben jelentősen szűkíteni kellene, és elegendő volna kizárólag a közszolgálati vagy legfeljebb az analóg földi sugárzású, országos csatornákkal szemben megkövetelni (lásd például Gálik Mihály et al., 2003: 988; Kertész, 2006). A felvetés azon az előfeltevésen alapul, hogy a frekvenciaszűkösség elmúltával, illetve a médiaszolgáltatás új terjesztési módjaival ma már nem indokolható az egyes médiumok szabadságába való ilyen mértékű beavatkozás. Ma már számos televízió és rádió, illetve sajtótermék gondoskodik a tájékoztatásról, véget ért a korábbi állami monopólium és a csak szűk körben létező magántulajdonú médiumok kora. Aki pedig a valóságra kíváncsi, igenis vegye a fáradtságot arra, hogy több (akár külön-külön elfogult) médiaszolgáltatás híradásait is megtekinti, esetleg naponta több lapot is átolvas.

Egyetértünk azzal, hogy bizonyos mértékig elvárható, hogy az érdeklődő polgár több forrásból is tájékozódjon, azonban erre alapozva megítélésünk szerint nem szüntethető meg a kiegyensúlyozottság általános kötelezettsége. Ha ugyanis valóban komolyan vesszük a demokráciát, akkor a közösség ügyeiben a lehető legszélesebb kör számára kell döntési helyzetet teremtenünk: az pedig csak a nagyon kevés ráérőtől várható el, hogy naponta több híradót is végignézzen, és a *Magyar Nemzet* után még vegye kezébe a *Népszabadság*ot is. A hozzáférés lehetősége a megnövekedett számú médiumhoz – bár az internet térnyerésével folyamatosan nő – nem általános, ráadásul a nagyobb mennyiség nem szükségszerűen hozza magával az általuk képviselt nézetek arányos megoszlását és az így megszülető kiegyensúlyozottságot.

A kiegyensúlyozott tájékoztatás kötelezettsége a sajtótermékekre és a lekérhető médiaszolgáltatásokra nem, csak a tájékoztatási tevékenységet végző lineáris (hagyományos) médiaszolgáltatásokra vonatkozik. A kiegyensúlyozott tájékoztatásra vonatkozó szabály 1996 óta létezik a magyar jogrendben (és létezik valamilyen formában számos más európai országban is, például Ausztriában, Csehországban, Franciaországban, Németországban, Görögországban, Írországban, Olaszországban és az Egyesült Királyságban), ezért e területen a médiahatóság, illetve a bíróság jelentős mértékű jogalkalmazási gyakorlattal rendelkezik (amely ugyan a korábbi médiahatóságon belüli működési zavarok miatt nem feltétlenül ellentmondásmentes, de amelyre lehet támaszkodni a jövőbeni jogalkalmazás kiindulópontjaként).

Az Mttv.-ben szereplő kiegyensúlyozott tájékoztatási kötelezettség tartalma megfelel a normavilágosság alkotmányossági szempontjának. A tájékoztatás kiegyensúlyozottságának tartalmát az Mttv. 12. §-a és az Smtv. 13. §-a együttesen határozza meg. A tájékoztatási tevékenységet végző lineáris médiaszolgáltatások a közérdeklődésre számot tartó, illetve a törvényben meghatározott szempontok alapján jelentős eseményekről, vitatott kérdésekről „az általuk közzétett tájékoztató, illetve híreket szolgáltató műsorszámokban kötelesek sokoldalúan, tényszerűen, időszerűen, tárgyilagosan és kiegyensúlyozottan tájékoztatni". Ki kell emelni, hogy e kötelezettség – ahogyan a múltban sem – nem jelenti a szerkesztői szabadság aránytalan korlátozását: azt, hogy mely események tartanak számot a közérdeklődésre, azaz mely eseményekről történik beszámoló az egyes műsorszámokban, kizárólag a szerkesztő, illetve a médiaszolgáltató döntheti el.

Az Alkotmánybíróság az 1/2007. (I. 18.) AB-határozatban alkotmányosnak ítélte az Rttv. hatálya alá tartozó médiaszolgáltatókat terhelő kiegyensúlyozottsági kötelezettséget.[4] A Legfelsőbb Bíróság BH 2007. 253. szám alatt közzétett eseti döntésében kifejtette, hogy a kiegyensúlyozott tájékoztatás fogalmába a sokoldalúság, a tényszerűség, az időszerűség és a tárgyilagosság követelménye is beleértendő, tehát a „kiegyensúlyozottság" egy olyan általános kategória, amelynek a törvény több részelemét nevesíti. Az Mttv. 181. § (1) bekezdése alapján ugyanakkor olyan értelmezés is lehetséges, amely szerint az Smtv. 13. §-ában foglalt előírások (a „sokoldalú, tényszerű, időszerű, tárgyilagos és kiegyensúlyozott tájékoztatás" kötelezettsége) közül csak utóbbit, azaz a kiegyensúlyozott tájékoztatást vizsgálhatja a hatóság. Az Mttv. 181. § ugyanis kizárólag a kiegyensúlyozottsági kötelezettség megsértése esetére határoz meg eljárásrendet. Mivel a hatásköri felsorolásból (182–184. §) is kiderül, hogy a hatóság csak a kiegyensúlyozottsági kötelezettséget vizsgálja, ennek megfelelően a többi előírás *lex imperfecta* marad.

A pluralizmus követelménye a médiaszabályozás egyik alapvető vezérelve. Maga a kifejezés a német Alkotmánybíróság úgynevezett harmadik televíziós határozatából ered,[5] amelyben a bírák különbséget tettek belső és külső pluralizmus között. A *belső pluralizmus* (amely a határozat értelmében csak a közszolgálati médiaszolgáltatókat kötelezi) megköveteli az adott szolgáltatástól, hogy műsorszámainak összességében, a társadalomban található egyes nézetek bemutatását tekintve valamiféle egyensúlyi állapot jöjjön létre, tehát a csatorna műsorai ne legyenek elfogultak egyik irányban sem, de mégis bemutassák az egyes vitás (nem feltétlenül politikai) kérdéseket, teret adva minden álláspont megjelenésére, a műsorszámok pedig legyenek sokszínűek, elégítsék ki a közönség lehető legszélesebb körének igényeit – ide értve a kisebbségi igényeket is. A *külső pluralizmus* értelmében valamennyi médiaszolgáltatónak *együttesen* kell biztosítania a bemutatott nézetek és a tartalomkínálat *sokféleségét*, illetve meg kell teremtenie azok *egyensúlyát*. Tehát, bár a magántulajdonú médiaszolgáltatókat a belső pluralizmus nem terheli, azoknak együttesen szintén meg kell felelniük a pluralizmus követelményének.

Ebből akár az a – nézetünk szerint téves – következtetés is levonható, hogy a pluralizmus azonos a kiegyensúlyozott tájékoztatás előírásával, holott annál jóval tágabb értelmű kötelezettségről van szó. A pluralizmus követelménye foglalja össze a legáltalánosabban mindazon kötelezettségeket, amelyek a média demokratikus feladatainak való megfelelést segítik elő. Abból a felismerésből fakad, hogy a médiának jelentős a kulturális és politikai befolyása, amivel összefüggésben valamilyen módon a közönség érdekeit is biztosítani kell. További felismerés – amely elvezet a pluralizmus követelményéhez –, hogy bár az állam távoltartása a médiától kétségkívül a közönség érdekeit szolgálja, azonban önmagában még nem képes biztosítani azokat. A pluralizmus és a kiegyensúlyozott tájékoztatás azonosnak tekintése azért sem indokolt, mert az utóbbit gyakran a médiaszolgáltatók konkrét kötelezettségévé teszik az egyes médiatörvények, ezzel szemben a pluralizmus csak ritkán jelenik meg az egyes alkotmányokban, illetve médiatörvényekben, és akkor is alapelvi rendelkezésként.

A pluralizmus követelménye nemcsak tartalmi kötelezettségeket, hanem a médiapiac rendszerét befolyásoló strukturális korlátozásokat is előír, valamint korlátozza a lehetséges piaci viselkedést. A pluralizmus nevében lehetséges fellépni a média túlzott koncentrálódása ellen, korlátozva a tulajdonjogot a médiapiacon; a versenyjogi szabályok által befolyásolni a piaci szereplők viselkedését; előírni a műsorterjesztők számára bizonyos csatornák kötelező

4 Ezért nehéz egyetérteni az olyan kategorikus, és a bizonyítást nagyvonalúan kerülő kijelentésekkel, amelyek szerint e kifejezések „már a hatályos (sic!) törvényben is értelmezhetetlenek voltak, önkényes és kiszámíthatatlan jogalkalmazáshoz vezettek" (Bayer, 2011: 14).

5 57 BVerfGE 295, 326 (1981).

továbbítását *(must carry)*; konkrét tartalmi előírásokat meghatározni a médiaszolgáltatók számára (közszolgálati kötelezettségek, kötelező hírműsor-szolgáltatás, kiegyensúlyozottság stb.). Az egyes tartalmi kötelezettségek csak a „belső" pluralizmus körében, tehát egy adott médiaszolgáltató által készített műsorfolyamra nézve kötelezőek, míg a strukturális és versenyjogi előírások a „külső" pluralizmus megteremtéséhez járulnak hozzá. A magyar Alkotmány és a médiaszabályozás nem szól a pluralizmusról, de említi az annak megfelelőjeként használt sokszínűséget (Alkotmány 61. § (2) bek. és Smtv. 4. § (1) bek.).

Az 1/2007. (I. 18.) AB-határozatban az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy a kiegyensúlyozottság követelménye nem ellentétes a sajtószabadság alapjogával, még az egyre szélesebb műsorkínálat korában sem. Zavaró, hogy a határozat a *kiegyensúlyozottságot* előíró Rttv.-beli szabályok alkotmányossági vizsgálatakor a *pluralizmus* kifejezést is használja. Megállapítja, hogy:

> „...a külső pluralizmus a rádió- és a televízióprogramok teljes kínálatát figyelembe véve, a sokszereplős piac létrejöttével megvalósult. Ez a sokszínű műsorkínálat azonban önmagában nem teszi szükségtelenné a kiegyensúlyozottsági követelmény (belső pluralizmus) előírását."[6]

Az Alkotmánybíróság tehát a két fogalmat részben egymás megfelelőiként alkalmazza. Ugyanakkor szintén megállapítja, hogy önmagában a felszabaduló médiapiac nem elegendő a pluralizmus (kiegyensúlyozottság) elérésére:

> „A véleménypluralizmus fenntartása érdekében a kiegyensúlyozottság vizsgálandó a közpénzből létrehozott és működtetett közszolgálati műsorszolgáltatók, továbbá azon kereskedelmi rádiók és televíziók esetében, amelyek véleményformáló ereje jelentőssé válik."[7]

Az indokolás ez utóbbi mondata félreérthető lehet, elvégre az Alkotmánybíróság határozatában nem ítélte alkotmányellenesnek a *valamennyi* rádiós és televíziós médiaszolgáltatót kötelező kiegyensúlyozottsági követelményt. Akik a határozat legfontosabb mondatának ezt tartják (Polyák & Majtényi, 2011: 3), figyelmen kívül hagyják azt, hogy az AB érintetlenül hagyta az általánosan érvényesülő kiegyensúlyozottsági követelményt.

A pluralizmus és a kiegyensúlyozottság kifejezését szintén kissé félreérthetően alkalmazza a határozat, számos félreértés ebből adódik, hiszen miközben nyugtázza a (külső) pluralizmus megvalósulását, továbbra is fenntarthatónak véli a kiegyensúlyozottság követelményét. A kettő – ha a fogalmakat nem egymás megfelelőiként használjuk – természetesen nem zárja ki egymást.

A határozat rendelkező része pedig alkotmányos követelményként írja elő, hogy a tájékoztatás kiegyensúlyozottságát – a műsor jellegétől függően – az egyes műsorszámokon belül, illetve a műsorszámok összességében kell vizsgálni. Az indokolás szerint:

> „…nincs akadálya annak, hogy a műsorszolgáltató rendszeresen jelentkező műsorszámok sorozatában mutassa be a közéleti témához kapcsolódó releváns álláspontokat. A kiegyensúlyozott tájékoztatás követelménye nem értelmezhető úgy, mint amely azt a követelményt támasztja a műsorszolgáltatóval szemben, hogy az minden egyes álláspontot minden műsorszámban megjelenítsen. Ha a kiegyensúlyozottsági követelmény érvényesítésére minden esetben kizárólag egy műsorszámon belül keríthetne sort a műsorszolgáltató, az a sajtó-, azon belül a szerkesztési szabadság olyan fokú sérelmét jelentené, amelyet a legitim jogalkotói cél: a véleménypluralizmus elérése nem igazol."

Az AB által meghatározott értelmezést az Mttv. 12. § (2) bekezdése immár egyértelműen rögzíti.[8]

---

6 1/2007. (I. 18.) AB-határozat, III./3.2. pont.

7 Uo. III./3.2. pont.

8 Aligha tekinthető tehát az új, pontosított tartalmú szabályozás szigorúbbnak, mint a korábbi (ezzel ellentétesen lásd Bayer, 2011: 14).

A kiegyensúlyozott tájékoztatás kötelezettségének betartása önálló, a törvényben külön címben szabályozott eljárástípusban, immáron egyértelműen hatósági eljárásjogi szabályok keretében vizsgálható (Mttv. 181. §). A jogszabály kifejezetten rögzíti, hogy ez az eljárás hivatalból nem, kizárólag kérelemre indulhat. Az Rttv.-hez hasonlóan a kérelmező a hatósági eljárás kezdeményezését megelőzően köteles kifogásával a médiaszolgáltatóhoz fordulni.

Az Rttv. alapján a kiegyensúlyozottság hiánya miatti panasztételre csak a „kifejezésre nem juttatott álláspont képviselőjének" vagy a „sérelmet szenvedettnek" volt joga, tehát a törvény és a hatósági gyakorlat „érintettséget" kívánt meg az eljárás megindításához. Ez a szabály a jogintézmény céljának félreértését jelentette. A kiegyensúlyozottság ugyanis nem kizárólag, sőt nem elsősorban az elhallgatott álláspont képviselőjét védi, hanem a tájékozódni kívánó közönséget. Azaz a hiányos tájékoztatás mindenkit sért, aki tájékozódni kíván, így mindenkinek jogot kell adni a panasztételre. Ez nem az önrendelkezési jog sérelme (lásd MÚOSZ 2011: 15. pont); éppen ellenkezőleg, egy újabb eszköz a „közönség" számára a fellépésre érdekeinek, jogainak védelmében.

A kiegyensúlyozott tájékoztatás kötelezettségének betartását vizsgáló hatósági eljárás a médiahatóság általános hatósági felügyeleti eljárásaihoz képest speciális abban a tekintetben is, hogy a jogsértés megállapítása esetén kizárólag a törvényben meghatározott speciális jogkövetkezmények alkalmazhatók. Vagyis jogsértés megállapítása esetén bírság nem szabható ki, a médiaszolgáltatási jogosultság felfüggesztésére, „elsötétítésre" nem kerülhet sor, a médiaszolgáltatási szerződés nem mondható fel, illetve a médiaszolgáltatási jogosultság nem szüntethető meg. A hatóság jogsértés megállapítása esetén kizárólag arra kötelezheti a médiaszolgáltatót, hogy az eljárásban született döntést, illetve a döntésben meghatározott közleményt közzétegye, vagy a kérelmezőnek adjon lehetőséget álláspontjának megjelenítésére.

Megjegyzést érdemel még, hogy az Európai Bizottsággal folytatott kormányzati tárgyalásokat követő törvénymódosítás előtt a kiegyensúlyozottsági követelmény a lekérhető médiaszolgáltatások hír- és tájékoztató műsorszámaira is vonatkozott. Ennek indoka – mint az Navracsics Tibor miniszter Neelie Kroes biztosnak 2011. január 31-én írt leveléből kiderül – az volt, hogy:

> „...előreláthatóan a nem túl távoli jövőben a hagyományos televíziózás jelentős visszaszorulása prognosztizálható, és így a lekérhető tartalmak szerepe jelentősen megnő a közéleti tájékoztatás terén is. A politikai pluralizmus megőrzése és a tájékoztatás sokszínűsége érdekében indokolt a kiegyensúlyozottsági kötelezettség előírása a lekérhető médiaszolgáltatások érintett műsorszámai tekintetében."

Mindenesetre ezt követően a lekérhető médiaszolgáltatások vonatkozásában a szabály módosult, és hatályos formájában kizárólag a lineáris médiaszolgáltatásokra terjed ki.

Jog az információforrások titokban tartására (Smtv. 6. §)

Az Smtv. 6. § (1) bekezdése értelmében valamennyi médiaszolgáltató és sajtótermék kiadója, illetve az újságíró „jogosult a számára információt átadó személy kilétét titokban tartani". Ez az általános titoktartási jog kiterjed a bírósági és hatósági eljárásokra is, azaz jogosultságot teremt a médiának a tanúzási kötelezettség alóli mentesüléshez. Az 1986-os Stv. éppen a legfontosabb esetekben, a büntetőeljárásokban hagyta védelem nélkül a sajtót, amikor nem biztosította számára a titoktartás jogát, hanem az eljárási törvényre utalta e kérdés rendezését.

Az Stv. 11. § (1) bekezdésének b) pontja szerint az újságíró:

> „...a felvilágosítást adó személy nevét jogosult – annak kérelmére köteles – titokban tartani; bűncselekményre vonatkozó felvilágosítás esetén a büntető jogszabályok rendelkezései az irányadók."

Így általános érvénnyel, illetve a polgári perekben és a közigazgatási eljárásokban korábban is megtagadható volt a forrás kilétének felfedése. Ugyanakkor a büntetőeljárásról szóló törvény 82. § (1) bekezdés c) pontja alapján akkor

lehet megtagadni a tanúvallomás megtételét, ha az illető foglalkozásánál fogva titoktartásra *köteles*. Az újságíró azonban foglalkozásánál fogva nem köteles a titoktartásra, pontosabban: a titoktartás nem foglalkozásánál fogva kötelezi (mint például az orvosokat, ügyvédeket), hanem az a forrással esetlegesen kötött megállapodásából eredhet. Így az őt nem foglalkozásánál fogva terheli, hanem egy magánjogi megállapodásból ered, amelyet egyébként bárki – nem újságíró is – megköthet egy fontos információ birtokosával.[9] Az új szabályozást megelőzően tehát a büntetőeljárásokban az újságírók forrásaik felfedésére voltak kötelezhetők.

Az új szabály alapján az általános titoktartási jog nem korlátlan. Eleve nem terjed ki a minősített adatot illetéktelenül átadó információforrás védelmére, illetve a bírósági és hatósági eljárások során kivételesen indokolt esetben, „a nemzetbiztonság és a közrend védelme vagy bűncselekmények elkövetésének felderítése vagy megelőzése érdekében" az információforrás felfedésére kötelezhető a médiatartalom-szolgáltató. A kivételek köre szűk, és az újságírók titoktartási jogának korlátozását indokolják (a leginkább vitatott „közrend" kategóriája is értelmezhető a büntetőjogi gyakorlat alapján). E kivételeket a sajtószabadság tiszteletben tartása érdekében megszorítóan kell értelmeznie a bíróságoknak és a hatáskörrel rendelkező hatóságoknak.

A Médiatanács ugyanakkor nem értelmezhető olyan hatóságként, amely az Smtv. 6. § (3) bekezdése alapján eljárhatna a források felderítése érdekében. Az Mttv. 182. § c) pontja ugyanis pontosan meghatározza azon hatósági hatásköröket, amelyeket a Médiatanács az Smtv.-ben foglalt kötelezettségek felügyelete keretében gyakorolhat („A Médiatanács [...] felügyeli az Smtv. 13–20. §-ban foglalt követelmények betartását"). Az Mttv. 182. §-a és egyéb rendelkezései a Ket.-nek megfelelően kimerítően sorolják fel a Médiatanács hatósági hatásköreit. A hatósági hatáskörök „rögzítettsége" pedig a vonatkozó bírósági és alkotmánybírósági gyakorlat alapján egyértelmű, vagyis nem bővíthető (a hatáskör hiányában hozott döntés a Ket. szerint semmisségi ok). Az Smtv. 6. § (3) bekezdés tekintetében az Mttv. hatósági hatáskört, hatósági ügytípust nem telepít, a hatósági eljárásokban történő tényfeltárási jogosultság körén pedig szintén kívül esik az Smtv. 6. § (3) bekezdése, hiszen az Mttv. eljárási szabályaiban sem utal ilyen típusú adatszolgáltatási hatáskörre. Ilyen exkluzív hatásköri felsorolás nélkül is megállapítható, hogy a Médiatanács felügyeleti jogköre nem terjed ki a források felfedésére való kötelezésre, hiszen a felügyeletet – az emberi méltóság megsértésének kivételével, lásd az Smtv. 14. § (1) bekezdését – csak a médiatartalom, és nem annak keletkezési körülményei tekintetében gyakorolja: azt vizsgálja, hogy a közzétett tartalom jogszerű-e, azt pedig nem, hogy honnan származik az abban felhasznált információ, illetve az milyen körülmények között került a sajtó tudomására.

Az Mttv.-nek a tényállás tisztázására (155. §) és az adatszolgáltatásra (175. §) vonatkozó rendelkezései az Smtv. 6. § összefüggésében ennek megfelelően nem alkalmazhatók. A „közrend" és a „nemzetbiztonság" védelme, a „bűncselekmények" felderítése és megelőzése értelemszerűen nem lehet a Médiatanács feladata, ezen érdekek védelmében a rendőrség és a nemzetbiztonságért felelős hatóság jogosult fellépni.[10] Feltéve, de meg nem engedve, hogy a Médiatanács e rendelkezéseket mégis megpróbálná a források felderítésére felhasználni, az érintett médiaszolgáltató vagy kiadó minden esetben élhetne a Ket. alapján a testület erre irányuló végzésével szemben biztosított jogorvoslati jogával, amelyet a közigazgatási bíróság bírálna el. A felülvizsgálatot folytató bíróság pedig a hatáskör hiányából eredő semmisség okán nem mérlegelhetné a vonatkozó hatósági döntés megsemmisítését.

Az oknyomozó újságírás védelme (Smtv. 8. §)

Jogosult-e a sajtó tényfeltáró munkája közben valamely bűncselekmény vagy egyéb visszaélés feltárása érdekében egyébként jogellenes, törvénytelen cselekményt elkövetni? Hol húzódnak az oknyomozó újságírás határai? Ha szeretnénk, hogy az újságírók segédkezzenek a közhatalom átlátható, demokratikus működésének folyamatos ellenőrzésében, akkor – együttműködésük esetén – már a nyomozó hatóság általi meggyanúsításuk is indokolatlan lehet, a rendőrséget előzetesen nem tájékoztató tényfeltáró újságírók pedig nem ítélhetők el az általuk elkövetett jogsértés miatt, mert értelemszerűen hiányzik cselekményük társadalomra való veszélyessége.

9 Téves tehát azon értelmezés, amely szerint az Stv. kötelezővé tette volna a források titokban tartását az újságírók számára (lásd ezzel ellentétesen Bayer, 2011: 15).

10 Nem értünk egyet azon állítással, hogy az Smtv. 6. §-ában foglalt „érdekek, élükön a bűncselekmények megelőzésével a jogban létező leghomályosabb kategóriák…" (Bayer 2011. 15). Megítélésünk szerint a büntetőjog legfontosabb célja a bűncselekmények megelőzése, a nyomozó hatóságok feladata pedig egyebek között annak megítélése, hogy ezt milyen eszközökkel képesek elősegíteni.

Az Smtv. lehetővé teszi az oknyomozó újságírók mentesülését bármely felelősségre vonás alól, ha a jogsértést valamely közérdekű információ megszerzésével összefüggésben követte el, és az adott információ általa nem vagy csak aránytalan nehézséggel lett volna más módon megszerezhető. A mentesülés feltétele, hogy az újságíró által elkövetett jogsértés ne okozzon aránytalan vagy súlyos sérelmet, továbbá az információ megszerzésére ne a minősített adatok védelméről szóló törvény megsértésével kerüljön sor. A mentesülés nem terjed ki az újságíró jogsértő magatartásával okozott vagyoni kár megtérítésére irányuló igény polgári peres úton való érvényesítésére.

Egyes kritikusok szerint a törvényszövegben szereplő „közérdekű információ" meghatározatlan, nem világos kategória. Hibaként említik, hogy a „közérdekű információnak" nincs normatív módon meghatározott definíciója (TASZ, 2011: 4.1. pont). A némely jogászokat olykor hatalmába kerítő definiálási vágy kielégítése megítélésünk szerint nem szükséges e szabály vonatkozásában, a jogalkalmazási gyakorlat ugyanis esetről esetre pontosan meg tudja majd határozni a közérdekű információ tartalmát. Megítélésünk szerint mélységesen sérelmes az újságírókra és a szerkesztőkre nézve azt feltételezni róluk, hogy esetleg nem tudják megállapítani, mely információ közérdekű, és melyik nem – ez ugyanis szakmájuk, munkavégzésük egyik alapvető kiindulópontja.

Álláspontunk szerint tehát a közérdekű információ fogalma nem sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében rögzített normavilágosság követelményét, nem állítható, hogy e fogalom eleve értelmezhetetlen lenne a jogalkalmazó számára. A közérdekű információ fogalma meghatározásánál kiindulópont lehet a *közérdekű adat* fogalma a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvényben, illetve az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvényben (Avtv.) – bár az Smtv. szerinti közérdekű információ ennél tágabb kört jelent –, valamint a sajtószabadság gyakorlásának egyik fő funkciója (a demokratikus tájékoztatás). Ezekből kifolyólag az Smtv. alkalmazásában közérdekű információ az állam alkotmányos működésével összefüggő, azt célzó ismeret, adat, amelyről való tájékoztatás a média alapvető feladata.

Jog a nyilatkozat visszavonásához (Smtv. 15. §)

Az új szabály jelentősen növeli a médiatartalom-szolgáltatók lehetőségeit, egyben – a demokratikus nyilvánosság védelme érdekében – szűkíti a nyilatkozatok visszavonására irányuló jogot.

Az Smtv. 15. § (1) bekezdése a nyilatkozat közzétételéhez való beleegyezéssel való visszaélés általános tilalmát rögzíti, a (2) bekezdés a közzétételre előkészített nyilatkozat kötelező bemutatását írja elő. A bemutatást követően a nyilatkozó abban az esetben vonhatja vissza a közzétételhez történt hozzájárulását, ha a médiatartalom-szolgáltató azt „érdemben megváltoztatta, és a változtatás a nyilatkozatot adó számára sérelmes". Ezzel szűkült a visszavonás elvi lehetősége, hiszen korábban, az Stv. alapján bármilyen – nem érdemi, és sérelmet nem okozó – megváltoztatás esetén lehetőség volt a visszavonásra (Stv. 11. § (1) bekezdés d) pont).

Az Smtv. 15. § (1) bekezdésében szereplő visszaélés jogkövetkezménye a (3) bekezdés alapján szintén a nyilatkozat visszavonása lehet, de csak abban az esetben, amennyiben a nyilatkozat nem közérdekű, közéleti eseményre vonatkozott vagy azt nem közszereplő (hivatalos vagy közfeladatot ellátó személy vagy politikai közszereplő) tette. Tehát ha közéleti ügyekben bárki nyilatkozott, illetve egy közszereplő bármiről nyilatkozott, még visszaélés esetén sem vonhatja vissza a nyilatkozatát. Természetesen a (2) bekezdésben önálló tényállás szerepel, az ott biztosított lehetőség bármely témában és bárki által tett nyilatkozatok tekintetében fennáll.

A szabályozás legfontosabb indokai feltehetőleg az úgynevezett kibeszélő show-kban és tehetségkutató műsorszámokban tapasztalt korábbi visszaélések voltak, amikor a médiaszolgáltatók szerződésben korlátozták a visszavonás jogát, majd a szereplőkre sérelmes módon tették közzé nyilatkozatukat. Fontos tehát kiemelni, hogy az Smtv. 15. §-a nem pusztán a sajtóra és nem kizárólag a „hagyományos" interjúkra terjed ki, a „nyilatkozat" kategóriája elég tág ahhoz, hogy bármely médiabeli megszólalást magában foglaljon. Az Smtv. alapján ugyanakkor a visszavonásnak „a közzétételt megelőzően kellő időben" kell történnie, és nem okozhat a „médiatartalom-szolgáltató számára aránytalan sérelmet". A „kellő idő" médiumtípusonként eltér, a konkrétumokat majd a jogalkalmazási gyakorlat alakítja ki. A korábban tapasztalt anomáliákkal szemben ugyanakkor kellő védelmet nyújt az Smtv. 15. § (3) bekezdése, amely a magánszemélyek által magántermészetű ügyben tett nyilatkozat – és a médiatartalom-szolgáltató visszaélése – esetén biztosítja a visszavonás jogát, egyben semmissé nyilvánítja az e jogot korlátozó szerződéses kikötéseket.

Összegzés

A tanulmány végkövetkeztetése az, hogy az új magyar szabályozás tárgyalt elemei a magyar alkotmányosság keretein belül maradva adnak válaszokat a felmerülő kérdésekre. A szabályozás tárgyi hatályának kiterjesztése, illetve a nyomtatott és az internetes sajtóra vonatkozó szabályozás változásai persze az 1989 óta meghatározott alkotmányos keretek újragondolását és újbóli meghatározását igénylik. Ezek átgondolása és elemzése azonban nyugalmat és kellő távolságtartást követel, amelyre az elmúlt hónapokban még nemigen nyílt lehetőség. Annyi azonban e rövid idő alatt is kiderült, hogy a média tartalomszabályozásának problematikája sok szakértő számára szinte világnézeti kérdés, amelyben a különböző, már-már dogmaszerű felfogások nehezen képesek egymással vitába szállni. A média területe különösen érzékeny és összetett kulturális, társadalmi, jogi, gazdasági és politikai kérdéseket vet fel. Teljes bizonyossággal senki nem állíthatja, hogy zsebében van a bölcsek köve, és az ő válaszai az egyedüli helyes válaszok. Némi empátia, kellő alázat és az átgondolt, óvatos fogalmazás sokat segíthet egymás megértésében.

Irodalom

Bayer Judit (2011): A médiatörvény sajtószabadságot korlátozó rendelkezései. *Médiakutató*, tavasz.

Gálik Mihály & Horvát János & Szente Péter (2003): Egy új médiatörvény alapjai (javaslat). In: Enyedi Nagy Mihály & Polyák Gábor & Sarkady Ildikó (szerk.): *Médiakönyv 2003*. Budapest: Enamiké.

Hanák András (2009): Szent szólásszabadság. *Fundamentum*, 4. sz.

Kertész Krisztina (2006): Kiegyensúlyozottság és pártatlanság az elektronikus médiában a Panaszbizottság 2004-es döntéseinek tükrében. *Médiakutató*, ősz.

Magyar Újságírók Országos Szövetsége [MÚOSZ] (2011): Alkotmánybírósági beadvány, http://www.muosz.hu/cikk.php?page=mozaik&id=2809&fo=2&iid=0 (utolsó letöltés: 2011. július 28.).

Polyák Gábor & Majtényi László (2011): A szabadság hazai hagyományának megtagadása – új médiatörvények Magyarországon. *Közjogi Szemle*, 1. sz.

Sólyom László (2001): *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Budapest: Osiris.

Társaság a Szabadságjogokért [TASZ] (2011): Alkotmánybírósági beadvány, http://tasz.hu/files/tasz/imce/smtv_abbeadvany_0.pdf (utolsó letöltés: 2011. július 28.).

Tóth Gábor Attila (1997): A „nehéz eseteknél" a bíró erkölcsi felfogása jut szerephez. Beszélgetés Sólyom Lászlóval. *Fundamentum*, 1. sz.

Felhasznált jogszabályok

1986. évi II. törvény a sajtóról (Stv.)

1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról

1996. évi I. törvény a rádiózásról és a televíziózásról (Rttv.)

2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól (Ket.)

2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól (Smtv.)

2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról (Mttv.)

2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról